

۲۰۸۷۰۰۲۰۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ارزیابی و استخراج شاخص‌های امنیت مالی

در ایران

پژوهشکده امنیت اقتصادی تدبیر

شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۰۶۷

تمام حقوق متعلق به پژوهشکده امنیت اقتصادی تدبیر است.

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

پیشگفتار.....	۱
فصل اول: مقدمه.....	۳
۱-۱- بیان مسئله.....	۳
۲-۱- دلایل ضرورت و توجیه انجام طرح.....	۷
۳-۱- هدف از اجرای طرح (اهداف فرعی و اصلی طرح).....	۸
۴-۱- روش‌شناسی.....	۹
۵-۱- زیرساخت‌های امنیت مالی.....	۱۰
۶-۱- نوآوری پروژ.....	۱۳
۷-۱- شرح خدمات پروژه.....	۱۴
فصل دوم: مروری بر ویژگی‌ها و کارکردهای بخش مالی.....	۱۷
۱-۲- مقدمه.....	۱۷
۲-۲- مروری بر نقش و اهمیت بخش مالی در اقتصاد کلان.....	۱۸
۱-۲-۲- ارکان بخش مالی.....	۱۸
۲-۲-۲- کارکردهای بخش مالی.....	۲۳
۱-۲-۲-۲- تجمع و تجهیز منابع مالی و تسهیل مبادله.....	۲۴
۲-۲-۲-۲- تولید اطلاعات.....	۲۵
۳-۲-۲-۲- نظارت بر بنگاه‌ها و اعمال حاکمیت شرکتی.....	۲۷
۴-۲-۲-۲- کنترل و مدیریت ریسک.....	۲۸
۳-۲-۲-۲- ارتباط بخش مالی و بخش حقیقی اقتصاد.....	۳۵
۱-۳-۲-۲- تأثیرگذاری بر رشد و توسعه اقتصادی.....	۳۵
۲-۳-۲-۲- تأثیرگذاری بر فقر و توزیع درآمد.....	۳۸
۳-۳-۲-۲- تأثیرگذاری بر موجودی سرمایه و فناوری.....	۴۴
۳-۲- ویژگی‌های نظام مالی کارآ.....	۴۷
۱-۳-۲- نظام مالی بانک‌محور (متمرکز).....	۵۲
۲-۳-۲- دیدگاه نظام مالی بازارمحور (غیرمتمرکز).....	۵۶
۴-۲- بازارهای مالی و ابزارهای مالی مورد استفاده در آنها.....	۶۰
۱-۴-۲- بازار پول.....	۶۱
۱-۱-۴-۲- ابزارهای مالی مورد استفاده در بازار پول.....	۶۴

۶۹.....	۲-۴-۲- بازار سرمایه
۷۵.....	۲-۴-۲-۱- ابزارهای مالی مورد استفاده در بازار سرمایه
۹۲.....	۲-۴-۲-۲- مقایسه بازار پول و بازار سرمایه
۹۳.....	۲-۴-۳- بازار بیمه
۹۷.....	۲-۴-۴- بازارهای مالی مجازی
۹۸.....	۲-۵- قوانین و مقررات در بازار مالی
۱۰۵.....	۲-۶- جمع‌بندی
۱۰۷.....	فصل سوم: جایگاه امنیت اقتصادی و امنیت مالی در امنیت ملی
۱۰۷.....	۳-۱- مقدمه
۱۰۸.....	۳-۲- تحولات دیدگاه‌ها در ارتباط با امنیت ملی با تأکید بر امنیت اقتصادی
۱۱۲.....	۳-۱-۱- روی بر مفهوم امنیت اقتصادی در سیر تاریخ
۱۲۱.....	۳-۲-۱- نگاه مکاتب اقتصادی به مسئله امنیت اقتصادی
۱۲۵.....	۳-۲-۳- نگاه ساختار به مسئله امنیت اقتصادی
۱۲۷.....	۳-۳- ابعاد امنیت اقتصادی
۱۲۷.....	۳-۳-۱- امنیت و عوامل اقتصادی
۱۳۱.....	۳-۳-۲- نهادهای سازمان‌ها و امنیت اقتصادی
۱۳۲.....	۳-۳-۳- امنیت منابع و محیط زیست
۱۳۹.....	۳-۴-۳- امنیت انرژی
۱۴۵.....	۳-۵- جهانی‌سازی و امنیت بین‌الملل
۱۴۹.....	۳-۶- امنیت اقتصاد کلان
۱۵۲.....	۳-۶-۱- توسعه و امنیت اقتصادی
۱۵۸.....	۳-۶-۲- فقر و امنیت اقتصادی
۱۵۹.....	۳-۶-۳- رشد، امنیت مالی و امنیت اقتصادی
۱۶۵.....	۳-۶-۴- نوآوری و بهبود فناوری
۱۶۸.....	۳-۴- جمع‌بندی
۱۷۳.....	فصل چهارم: مروری بر ساختار و شاخص‌های مالی کشورهای منتخب
۱۷۳.....	۴-۱- مقدمه
۱۷۳.....	۴-۲- مروری بر وضعیت بخش مالی ژاپن
۱۷۵.....	۴-۲-۱- تاریخچه تحولات بخش مالی ژاپن
۱۷۸.....	۴-۲-۲- نگاهی به ساختار مالی در ژاپن
۱۷۹.....	۴-۲-۲-۱- بانک‌ها در سیستم مالی ژاپن
۱۸۰.....	۴-۲-۲-۲- مؤسسه‌های مالی دولتی

۱۸۰	۴-۲-۳-اوراق بهادار
۱۸۲	۴-۲-۴-گزارش IMF در مورد ساختار مالی ژاپن در سال ۲۰۱۶
۱۸۷	۴-۳-مروری بر وضعیت بخش مالی مالزی
۱۸۸	۴-۳-۱-تاریخچه تحولات بخش مالی مالزی
۱۹۱	۴-۳-۲-نگاهی به ساختار مالی مالزی
۱۹۳	۴-۳-۱-۱-نظام بانکی
۲۰۰	۴-۳-۲-۲-نظام کارگزاری مالی غیربانکی
۲۱۰	۴-۴-مروری بر وضعیت بخش مالی ترکیه
۲۱۴	۴-۴-۱-تاریخچه تحولات بخش مالی ترکیه
۲۲۰	۴-۴-۲-نگاهی به ساختار مالی ترکیه
۲۲۱	۴-۴-۱-۱-بخش بانکداری در نظام مالی ترکیه
۲۲۲	۴-۴-۲-۲-سایر نهادهای مالی در ترکیه
۲۳۶	۴-۴-۳-۲-گزارش IMF در مورد ساختار مالی ترکیه
۲۴۰	۴-۵-جمع‌بندی
۲۴۱	فصل پنجم: مروری بر ساختار مالی در ایران
۲۴۱	۵-۱-مقدمه
۲۴۱	۵-۲-مروری بر تحولات اقتصادی ایران
۲۴۲	۵-۲-۱-تحولات اقتصادی ایران در سال‌های ۱۳۶۱-۱۳۶۶
۲۴۲	۵-۱-۲-دوره ۱۳۶۷-۱۳۶۱
۲۴۴	۵-۲-۲-دوره ۱۳۶۸-۱۳۷۵
۲۴۷	۵-۲-۳-دوره ۱۳۸۳-۱۳۷۶
۲۵۱	۵-۲-۴-دوره ۱۳۹۲-۱۳۸۴
۲۵۶	۵-۱-۳-دوره ۱۳۹۶-۱۳۹۳
۲۶۰	۵-۲-۲-شاخص‌های کلیدی اقتصاد ایران
۲۷۳	۵-۳-ساختار مالی در ایران
۲۷۷	۵-۳-۱-بازار پول در اقتصاد ایران
۲۷۷	۵-۳-۱-۱-خزانه‌داری
۲۷۷	۵-۳-۱-۲-بانک مرکزی
۲۷۸	۵-۳-۱-۳-نهادهای مالی سپرده‌پذیر
۲۸۹	۵-۳-۲-بازار سرمایه
۲۸۹	۵-۳-۱-۲-بورس اوراق بهادار
۲۹۶	۵-۳-۲-۲-بورس کالا

۳۰۴.....	۵-۳-۲-۳- بورس آتی
۳۰۷.....	۵-۳-۲-۴- فرابورس
۳۰۹.....	۵-۳-۲-۵- بورس منطقه‌ای
۳۰۹.....	۵-۳-۲-۶- بازار بدهی
۳۱۲.....	۵-۳-۳- بازار بیمه
۳۱۵.....	۵-۴-۳- ضعف‌های ساختار مالی ایران
۳۱۵.....	۵-۴-۱- ضعف‌های بازار پول ایران
۳۱۵.....	۵-۴-۱-۱- چالش‌های تأمین مالی بنگاه‌ها از طریق بازار پول
۳۱۸.....	۵-۴-۱-۲- کمبود منابع مالی بانک‌ها
۳۱۹.....	۵-۴-۱-۳- نرخ سود بالای تسهیلات بانکی
۳۲۰.....	۴-۴- مشکلات نظام بانکی در برقراری تعامل سازنده با نظام مالی بین‌الملل
۳۲۲.....	۵-۴-۱- ضعف‌های بازار سرمایه
۳۲۴.....	۵-۴-۳- ضعف‌های بازار بیمه در ایران
۳۲۵.....	۵-۴-۳-۱- نرخ فرسودگی بیمه در کشور
۳۲۶.....	۵-۴-۳-۲- توسعه نیافتن بیمه‌های زندگی
۳۲۶.....	۵-۴-۳-۳- وضع عوارض مالیاتی‌های متعدد بر عملکرد صنعت بیمه
۳۲۶.....	۵-۴-۳-۴- توسعه نیروی انسانی
۳۲۷.....	۵-۴-۳-۵- شبکه فروش
۳۲۷.....	۵-۴-۳-۶- نبود تعرفه مشخص در رشته‌های بیمه مسئولیت
۳۲۷.....	۵-۴-۳-۷- خطرناپذیری مدیران دولتی
۳۲۸.....	۵-۴-۳-۸- ضعف در قوانین و مقررات بیمه‌ای
۳۲۸.....	۵-۴-۳-۹- نبود فضای رقابت شرکت‌های بیمه داخلی و خارجی
۳۲۹.....	۵-۴-۳-۱۰- فراهم نبودن بسترهای لازم برای حرکت به سمت نظام غیرتعرفه‌ای
۳۳۰.....	۵-۴-۳-۱۱- فقدان پرداخت اصولی و سریع خسارت
۳۳۱.....	۵-۵- جمع‌بندی
۳۳۳.....	فصل ششم: برآورد شاخص امنیت مالی ایران
۳۳۳.....	۶-۱- مقدمه
۳۳۳.....	۶-۲- تعریف شاخص امنیت مالی
۳۴۴.....	۶-۳- شاخص توسعه مالی
۳۴۴.....	۶-۳-۱- مفهوم و اهمیت توسعه مالی
۳۴۸.....	۶-۳-۲- مروری بر زیرشاخص‌های توسعه مالی
۳۴۸.....	۶-۳-۲-۱- شاخص‌های بوم‌شناختی (عمق و ساختار) نظام مالی

۳۵۵	۲-۳-۳-۶ شاخص دسترسی مالی
۳۶۰	۳-۳-۳-۶ رقابت، تمرکز و کارایی
۳۶۴	۴-۳-۳-۶ حوزه و پوشش خدمات مالی
۳۷۰	۴-۶ شاخص‌های ثبات مالی
۳۷۰	۱-۴-۶ مفهوم و اهمیت ثبات مالی
۳۷۸	۲-۴-۶ مروری بر زیرشاخص‌های ثبات مالی
۳۸۳	۱-۲-۴-۶ FSIs برای بخش‌های غیرمالی
۳۸۵	۲-۲-۴-۶ FSIs برای بخش بانکداری
۳۸۹	۳-۲-۴-۶ FSIs برای بیمه
۳۹۱	۴-۲-۴-۶ FSIs برای بازارهای اوراق بهادار
۳۹۱	۵-۴-۶ شاخص‌های مبتنی بر بازار برای خوب بودن وضعیت مالی
۳۹۲	۶-۲-۴-۶ اختار، رزرو، راه کل بخش‌های مالی و غیرمالی - پیوندهای بین بخشی
۳۹۷	۵-۶ جمع‌بندی
۳۹۹	فصل هفتم: برآورد شاخص ترکیب اعتبارات مالی برای اقتصاد ایران
۳۹۹	۱-۷ مقدمه
۳۹۹	۲-۷ مبانی نظری ساخت شاخص‌های ترکیبی
۴۰۰	۱-۲-۷ مراحل ایجاد شاخص ترکیبی
۴۰۴	۲-۲-۷ چالش وزن‌دهی در ساخت شاخص ترکیبی
۴۰۷	۳-۲-۷ انتخاب روش تجميع شاخص‌ها در ساخت شاخص ترکیبی
۴۰۸	۱-۳-۲-۷ روش SAW
۴۰۹	۲-۳-۲-۷ روش Topsis
۴۱۲	۳-۳-۲-۷ روش PCA
۴۱۹	۴-۳-۲-۷ روش تاکسونومی
۴۲۳	۵-۳-۲-۷ انحراف از مقدار بهینه
۴۲۴	۳-۷ داده‌ها و زیرشاخص‌ها
۴۲۸	۴-۷ تحلیل نتایج
۴۲۹	۱-۴-۷ محاسبه وزن شاخص‌ها
۴۳۵	۲-۴-۷ نتایج محاسبه شاخص ترکیبی
۴۳۹	۵-۷ جمع‌بندی
۴۴۱	فصل هشتم: خلاصه و جمع‌بندی
۴۴۹	منابع

پیشگفتار

امنیت یک کالای عمومی است و برخورداری از آن همانند هر کالای دیگر، مستلزم صرف هزینه است. با این وجود به دلیل زبانهای ناشی از عدم امنیت که به دلیل از دست رفتن فرصت‌های جذب سرمایه متوجه اقتصادها می‌شود، کشورها معمولاً برای دستیابی به آن حداقل تا زمان دستیابی به سطحی معقول از امنیت اقتصادی خود را درگیر تحلیل‌های هزینه-فایده نمی‌کنند.

یکی از مهم‌ترین ابعاد امنیت ملی، امنیت اقتصادی می‌باشد. اجرای سیاست‌های اقتصادی داخلی و خارجی مهم‌ترین کار ملی هستند که امنیت اقتصادی را در صدر توجهات امنیتی قرار داده است، به‌طوری که راهبرد در بسترهای مناسب برای حمایت از سرمایه‌گذاران داخلی و جذب سرمایه‌های خارجی در کشور، بدون وجود امنیت اقتصادی میسر نیست.

امنیت اقتصادی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد امنیت ملی، وقتی تحت عنوان دولت محوری یا امنیت انسانی بررسی می‌شود، ابعاد وسیعی از مسائلی که از فراهم شدن ملزومات اساسی مورد نیاز برای بقا (رفاه انفرادی) تا موضوع توسعه امنیت ملی کشور (بیشرفت دولت) را در برمی‌گیرد.

عوامل مختلف بر امنیت اقتصادی از جمله امنیت انرژی، امنیت منابع و محیط زیست، امنیت بین‌الملل و ... تأثیرگذار است. در بین عوامل گفته شده، امنیت مالی مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر امنیت اقتصادی است. زیرا زمینه مناسب برای اطمینان، ثبات و تعادل نظام مالی را حتی در شرایطی که تهدیدهای داخلی و خارجی و احتمال تأثیر آنها بر بخش مالی رو به افزایش است، فراهم می‌آورد. به عبارت دیگر، اگر امنیت اقتصادی را چهارچوبی بدانیم که در آن هم فعالان اقتصادی در سطح خرد و هم اقتصاد ملی در سطح کلان از هرگونه تهدیدی که حیات آنها را به‌گونه‌ای به خطر می‌اندازد، محفوظ باشند، آنگاه می‌توان گفت که کارآیی و اثربخشی و همچنین ثبات در نظام تأمین مالی با مفهوم امنیت اقتصادی ارتباطی ناگسستنی دارد. در واقع، یکی از پیش‌شرط‌های لازم برای برقراری امنیت اقتصادی، تأمین مالی پایدار،

در دسترس و با هزینه‌های قابل قبول است که تأمین مالی پایدار، تخصیص بهینه منابع، صرفه‌جویی در مقیاس و صرفه‌جویی در منابع را به همراه دارد.

به‌علاوه، اگر اهمیت بخش مالی را از بعد تأمین سرمایه لازم برای فعالیت‌های اقتصادی و دستیابی به اهداف رشد و توسعه در نظر بگیریم، امنیت مالی چهارچوب نهادینه‌ای از شرایط اجتماعی، سیاسی و حقوقی است که اعتماد پس‌اندازکنندگان و سرمایه‌گذاران را جلب و امنیت حقوقی معاملات را تضمین می‌کند. از این‌رو، هرگاه شاخص‌های امنیت مالی و سرمایه‌گذاری در جامعه وضعیت مطلوبی را نشان دهد، این چهارچوب نهادینه موجبات رشد و توسعه اقتصاد را فراهم می‌آورد. رشد و توسعه اقتصادی کشور موجب پیشرفت در سایر حوزه‌ها از جمله فرهنگ، سیاست و روابط اجتماعی خواهد شد که به پیشرفت ملی تعبیر می‌شود. کشوری که در شاخص‌های پیشرفت ملی، وضعیت مطلوبی داشته و روند رو به رشدی را تجربه نماید، توان ارزش‌های خود را حفظ و در مقابل تهدیدهای خارجی مقاومت و سعادت ملت خود را تضمین نماید.

در همین راستا در پژوهش فوق به دنبال استخراج و ارزیابی شاخص‌های امنیت مالی برای ایران هستیم. براساس این، در این پژوهش، برای برآورد شاخص امنیت مالی ابتدا دو شاخص عمده توسعه مالی و ثبات مالی مورد بررسی قرار می‌گیرد و سپس، با ترکیب این دو شاخص عمده، شاخص امنیت مالی کشور ارائه می‌شود. باید توجه کرد، از آنجا که بخش مالی در هر کشور از سه حوزه بازار پولی و بانکی، بازار سرمایه و بازار بیمه تشکیل شده است، از این‌رو شاخص‌های توسعه و ثبات مالی با بررسی زیرشاخص‌های مربوط، ترکیب از این حوزه‌ها و وزن‌دهی به آنها با استفاده از روش PCA محاسبه می‌شود. به عبارت دیگر، پس از محاسبه تمام زیرشاخص‌ها، از روش PCA به منظور وزن‌دهی به زیرشاخص‌ها در راستای محاسبه شاخص اصلی امنیت مالی استفاده می‌شود.

ریس پژوهشکده

امنیت اقتصادی تدبیر